

Pirjo Ovaskainen

”Kun virkapukuinen henkilö nimenomaan häntä käski” – poliisien toiminta laittomuuden rajamailla 1930-luvulla

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Poliisien tekemät rikokset ovat jääneet suomalaisessa historiantutkimuksessa vähälle huomiolle, eikä aihe ole aikaisemmin kiinnostanut tutkijoita. Tässä tutkimuksessa nostetaan esille kaksi erilaista tapausta 1930-luvun Suomesta, joissa poliisit ovat toimineet joko laillisuuden rajamailla tai jopa lakia rikkoen. Tapaukset joko sijoittuvat anniskeluravintolaan tai poliisin kohteena oli anniskeluravintola. Tämän artikkelin tavoitteena on pohtia, syyllistyivätkö poliisit laittomuuksiin sen aikaisen lainsäädännön valossa ja, jos syyllistyivät, millaisia rangaistuksia heille olisi pitänyt antaa. Yhteiskunta oli tuolloin poliittisesti kahtia jakaantunut ja se vaikutti myös poliisien identiteettiin, koulutukseen ja toimintaan. Arvostus poliisia kohtaan oli vaihtelevaa, samoin kuin oli itse poliisivoimien aines. Menetelmällisesti tutkimus nojautuu tapaustutkimukseen, tarkemmin välineelliseen tapaustutkimukseen (collective case study). Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa poliisien syyllistyneen vähintään rikkeisiin, mutta myös rikoksiin. Heitä ei kuitenkaan koskaan syytetty eivätkä siten saaneet tuomiota kyseisistä tapauksista.

Crimes committed by the police have received only little attention in Finnish historical research. Historians have not been interested in the subject. This study highlights two different cases from Finland in the 1930s where police officers have acted either on the verge of legality or even in against of the law. The incidents either took place in a licensed restaurant or target were licensed restaurant. The aim of this article is to consider whether the police officers committed unlawful acts in light of the legislation of the time and if so, what punishments they should have been given. In some respects, society and attitudes towards police in the 1930s were very different from today's. The society were politically divided which also affected the training and job of police officers. Respect for the police was varied, as were the elements of the police force itself. Methodologically, the study is based on a case study, more specifically an instrumental case study. Based on the research, it can be said that the police have committed at least violations, but also crimes. However, they were never charged and therefore did not receive a conviction in those cases.

Poliisi, poliisirikokset, anniskeluravintola, lainsäädäntö, 1930-luku, Suomi

Pirjo Ovaskainen (FT), tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, pirjo.ovaskainen@helsinki.fi

55§ Poliisiviranomaisella ja poliisimiehellä on esteetön pääsy kaikkiin vähittäismyynti- ja anniskelupaikkoihin valvoakseen, että järjestystä niissä pidetään ja liikettä hoidetaan voimassa olevien määräysten mukaisesti.

Laki Väkiuomista 45/1932

Johdanto

Keväällä vuonna 1932 voimaan astuneen väkijuomalain pykälät 53¹ ja 55 määrasivät poliisiviranomaiset velvollisiksi valvomaan väkijuomalain noudattamista niin alkoholimyymälöissä kuin anniskeluravintoloissa. Saman lain 80 § mukaan jokainen, joka oli velvoitettu lakia valvomaan, mutta joka rikkoi lakia tai annettuja säännöksiä omalla virka-alueellaan, tuli rangaista vähintään sadalla päiväsakolla tai vähintään neljän kuukauden vankeudella sekä viranmenetyksellä.²

Poliisirikoksia tutkineen oikeustieteen tohtori Marko Viitanen mielestä poliisin kohdalla ei ole perusteita erottaa yksityiselämässä tehtyjä tekoja kokonaan työaikana ja työtehtävissä tehdyistä rikoksista. Poliisin työ on poikkeuksellista, koska poliisina oleminen ei rajoitu virka-aikaan, vaan poliisi on poliisi myös yksityiselämässään ja vapaa-ajallaan.³ Historian tutkimuksessa poliisi on nähtävä osansa yhteisöön ja muistettava, että muutokset yhteiskunnassa ovat vaikuttaneet myös poliiseihin, heidän identiteettiinsä ja toimintatapoihinsa. Historiantutkijalla on velvollisuus nähdä poliisi osana historiallista toimintaympäristöään, jossa hän on sekä yksilönä että ammattinsa edustajana toiminut.⁴

110

Tässä artikkelissa esitellään kaksi erilaista tapausta, joissa poliisi toimi tulkintani mukaan lainvastaisesti. Artikkelin tutkimuskysymyksiä ovat: millaisiin rikoksiin poliisit mahdollisesti syyllistyivät silloisen lainsäädännön silmissä ja millainen rangaistus heille mahdollisesta teosta olisi seurannut. Tutkimustehtävänä on myös selvittää poliisien toiminnan motiivia ja sitä, miten yhteiskunnallinen tilanne (kahtia jakaantunut yhteiskunta ja kieltolain jälkeinen tilanne) mahdollisesti heijastui heidän motiiveihinsa ja toimintatapoihinsa. Historiallisia rikostapauksia on tutkittu myös aikaisemmin ja nimenomaan historiantutkijoiden toimesta.⁵ Historioitsijana pyrin selvittämään tapahtumat mahdollisimman tarkasti. Vertailen tapauksia aikakauden kontekstiin ja lainsäädäntöön. Huomioitavaa on, että kummankaan poliisin tekoja ei tutkittu tapahtumien aikaan tarkemmin esimerkiksi raastuvanoikeudessa, joten heitä ei myöskään tuomittu teoista. Toisessa tapauksessa poliisi oli tietävästi töissä virka-aikana ja toisessa tapauksessa poliisi oli virkapuvussaan mutta vapaa-ajalla. Mutta kuten Viitanen totesi, poliisien kohdalla ei ole väliä sillä tapahtuivatko tapahtumat virka- vai vapaa-ajalla.

Tutkimusaineistona käytin Alkoholiliikkeen eli Alkon tuottamia anniskeluoikeusasiakirjoja, jotka sisältävät lähes kaiken ravintoloita koskevan aineiston aina anniskeluoikeussopimuksista pohjapiirustuksiin ja Alkoholiliikkeen kanssa käytyyn kirjeenvaihtoon. Tietyissä tapauksissa niistä löytyy myös raastuvanoikeuden pöytäkirjoja, jos ravintolan toiminta oli joutunut tutkinnan alaiseksi. Rosendahlin tapauksessa aineistoa on löydetty myös Tampereen raastuvanoikeudenpöytäkirjoista, jotka sijaitsevat Tampereen kaupunginarkistossa. Lisäksi olen tarvittaessa käyttänyt Kansalliskirjaston digitaaliarkistosta löytyviä sanomalehtiä. Sanomalehdistöstä olen saanut lisätietoa muun muassa Rosendahlin tapauksen vaiheisiin. Tapaukset löytyivät väitöskirjani (”Järjestys ravintolaelämään kieltolain jälkeen...” Ravintolaelinkeino ja anniskelukontrolli Tampereella, Kuopiossa ja Jyväskylässä

vuosina 1932–1939, Helsingin yliopisto 2024) teon yhteydessä. Jo tuolloin kiinnitin huomiota tapauksiin, mutta niiden tarkempi käsittely ei sopinut väitöskirjan kokonaisuuteen.

Suomen laissa ei ole määritelty käsitettä rikos, mutta Marko Viitasen mukaan se voidaan määritellä tekona, josta on säädetty rangaistus laissa.⁶ Rikoslaista puolestaan löytyvät keskeisimpien rikosten rikostunnusmerkistö.⁷ Mahdollisia rikoksia ja niistä annettuja tuomioita olen tulkinut vuoden 1932 väkijuomalaista, 1930-luvulla voimassa olleesta, vuonna 1889 voimaan astuneesta rikoslalista sekä vuonna 1924 annetusta poliisiasetuksesta.

Poliisien tekemistä rikoksista on tehty vain vähän tutkimusta. Aihe ei ole kiinnostanut historiantutkijoita ja näkökulma tutkimuksissa on pitkälti nykypäivän poliisien työssä.⁸ Historiantutkimuksessa suurin osa esimerkeistä on kieltolain ajalta⁹ jolloin monet poliisit syyllistyivät erilaisiin kieltolakirikoksiin, osa jopa päästäkseen pois poliisin työstä.¹⁰ Poliisien tekemiä rikoksia on tutkittu muun muassa kriminologian tieteenalalla.¹¹ Laajin löytämäni tutkimus on oikeustieteen tohtorin Marko Viitasen väitöskirja *Poliisin rikokset. Tutkimus poliisirikoksen kuvasta* vuodelta 2007. Tutkimuksessa tarkastellaan aihetta 500 tapauksen avulla ja sen painopiste on rikosten esitutkinnassa ja sen aloittamisen edellytyksissä.

Dosentti Ilkka Levän väitöskirjassa *Kansallisvaltion teräsmiehestä valtakunnan sovittelijaksi: Poliisikulttuurin psykohistorialliset solmukohdat 1930–1997* kartoitetaan poliisien työidentiteetin muutosta 1930-luvulta 1990-luvulle. Levän tutkimus keskittyy ajatukseen ”miltä on tuntunut olla poliisi?” ja millainen vaikutus ympäröineellä yhteiskunnalla on ollut poliisien toimintaan. Levä on myös tutkinut joitakin poliisien tekemiksi väitettyjä rikoksia. Levän teos on auttanut hahmottamaan ajatusta siitä, miksi tämän tutkimuksen poliisit ovat toimineet niin kuin he toimivat. Tässä tutkimuksissa poliisien toimintaansa voidaan nähdä vaikuttaneen Suomen sisällissodan, poliittisesti kahtia jakaantunut yhteiskunta ja kieltolaki.

Aiheen tutkimattomuus ei ole vain suomalainen ilmiö, vaan se tunnustetaan myös kansainvälisesti. Tutkimuksissa tuodaan esille, että poliisien tekemien rikosten niin sanottu löytäminen aineistosta on hankalaa ja jatkotutkimusta varten vastaavat rikokset tulisi merkitä tulevaisuudessa erillisinä muista rikoksista.¹² Joitakin tutkimuksia on ulkomailla kuitenkin tehty. Esimerkiksi Robert J. Kane ja Michael D. White ovat artikkelissaan *Bad Cops: A Study of Career-Ending Misconduct among New York City Police Officers* selvittäneet poliisien irtisanomisien taustoja ja sitä kautta löytäneet jopa satoja tapauksia, joissa poliisit ovat sekaantuneet laittomuuksiin ja jääneet siitä kiinni.¹³ Lisäksi on kirjoitettu artikkeleita muun muassa poliisien rattijuopumuksista. New Yorkin poliisilaitos on julkaissut vuodesta 1995 alkaen vuosittain raportin poliisien korruptiosta.¹⁴ Artikkeleita löytyy, mutta laajempaa tutkimusta ei ole tehty.

Tämä lyhyt artikkeli on perinteistä, alkuperäislähteiden varaan nojaavaa historiantutkimusta. Lähestymistapana tässä tutkimuksessa on tapaustutkimus (*case-study*). Sitä käytetään monilla tieteenaloilla ja siksi siitä on hankala antaa kattavaa määritelmää. Itä-Suomen yliopiston johtamisen professori Päivi Eriksson ja Helsingin yliopiston yliopistonlehtori Katri Koistinen ovat määritelleet tapaustutkimuksen seuraavalla tavalla: ”tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen keskeisin tavoite”.¹⁵

Tutkimuksessaan Eriksson ja Koistinen esittelevät emeritusprofessori Robert E. Staken, joka vuonna 1995 jakoi tapaustutkimukset kolmeen tyyppiin riippuen tapauksen luonteesta, lukumäärästä, tavoitteista ja tutkimuksen liittyvistä perusoletuksista. Itsestään arvokas tapaustutkimus (*intrinsic case study*) on Staken mukaan kyseessä silloin, kun tutkija on erityisen kiinnostunut tietyistä ja ainutlaatuisista tapauksista. Välineellinen tapaustutkimus (*instrumental case study*) on kyseessä silloin, kun tapauksen avulla halutaan ymmärtää jotain muuta kuin vain kyseistä tapausta. Kollektiivinen tapaustutkimus

(*collective case study*) koostuu useista tapauksista ja siinä on oleellista yksittäisten tapausten välinen koordinaatio ja rinnasteisuus. Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoidaan nimenomaan välineellisen tapaustutkimuksen avulla. Tavoitteena on ymmärtää sitä kontekstia, joissa poliisit syyllistyvät tekemään rikoksia tai rikkeitä ja miksi he toimivat niin kuin toimivat.

Tapaustutkimuksen käyttöä puoltaa myös useissa menetelmäoppaissa esitelty määritelmä, jonka mukaan tapaustutkimusta kannattaa käyttää silloin, kun: ”1.) mitä-, miten- ja miksi-kysymykset ovat keskeisiä, 2.) tutkijalla on vain vähän kontrollia tapahtumiin, 3.) aiheesta on tehty vähän empiiristä tutkimusta ja 4.) tutkimuskohteena on jokin tämän ajan elävässä elämässä oleva ilmiö.” Tämän tutkimuksen osalta ainakin kaksi (kohdat 2 ja 3) kohtaa täyttyvät.¹⁶ Keskusteltuani Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston sekä Poliisimuseon henkilöstön kanssa ymmärsin, miten paljon tämän tyyppiselle tutkimukselle on tilausta.

”Tapaus Sampo” vie Kuopion kaupunkiin 1930-luvun alkupuolelle, jossa paikallinen poliisimestari Miika Simojoki syytti ravintola Sampon työntekijöiden ja ravintoloitsijan syyllistyneen muun muassa liialliseen väkijuomien anniskeluun ja anniskeluun päihtyneille. Asiaa selviteltiin pitkään ja hartaasti, mutta lopulta näytti siltä, että väitteet olivat pitkälti liioiteltuja. Taustalla olivat todennäköisesti poliittiset erimielisyydet. ”Tapaus Rosendahl” oli puolestaan monimutkaisempi tapahtumaketju samoihin aikoihin Tampereella. Pienen paikkakunnan virkapukuinen poliisi oli muun muassa käskyttänyt ravintola Rosendahlin ravintoloitsijaa laittomaan anniskeluun. Tutkimuksen aluksi perehdytään lyhyesti siihen, millainen poliisin rooli oli 1930-luvulla. Sen jälkeen kerrotaan lyhyesti kieltolaista ja sen vaikutuksista sekä kieltolain jälkeisestä tilanteesta. Ensimmäisenä tutkitaan tapaus Sampo ja sen jälkeen Rosendahlin tapausta.

Taustaa

Valtiollinen poliisikoulutus luotiin Suomeen sisällissodan päätyttyä vuonna 1918. Poliisikoulun historian ensimmäisiä vaiheita tutkinut Julia Jansson (VTM) toteaa teoksessa *Muodollisesti pätevä? Poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa*, että ”sisällissodan repimä kansa piti saada kunnioittamaan yhtä valtiollista auktoriteettia ja radikaalit ainekset tuli pitää kurissa”.¹⁷ Koulun tavoitteena oli luoda maahan luja järjestysvalta. Poliisikoulutuksen alku ei sujunut suunnitellusti ja vei vielä vuosia ennen kuin poliisikunta saavutti koko kansan luottamuksen. Aluksi sisällissodan hävinneet punaiset suhtautuivat jopa sanaan *poliisi* kielteisesti. Poliisikunta oli Suomessa itsenäisyyden alkuvuosina vahvasti sodan voittaneen oikeiston hallussa ja Janssonin mukaan muun muassa Helsingissä käytettiin suojeluskuntaa poliisireservinä.¹⁸ Myös kieltolaki, jota eivät kunnioittaneet lainsäätäjät, sen valvojat, saati tavallinen kansa, toi oman lisänsä poliisia kohtaan tunnettuun epäluuloon.

Suomalainen yhteiskunta oli 1900-luvun alkupuoliskolla jakaantunut yhteiskuntaluokkiin, jotka elivät kaupungeissa omilla asuinalueillaan ja viettivät vapaa-aikaansa omalle yhteiskuntaluokalle suunnatuissa tiloissa, kuten teattereissa ja ravintoloissa. Sisällissodan jälkeen yhteiskunnallinen jakaantuminen jatkui ja paikoitellen jopa syventyi.¹⁹

1930-luvun taitteessa oikeistolainen Lapuan Liike sai merkittävää jalansijaa suomalaisessa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä. Se nousi vastustamaan ääriivasemmiston toimia ja tekoja. Aluksi sen toiminta hyväksyttiin myös poliisivoimissa ja liikkeeseen kuuluneiden tekoja katsottiin läpi sormien. Tilanne eteni kuitenkin lopulta siihen, että lapualaisten otteet kävivät yhä kovemmiksi ja väkivallasta alkoi tulla heidän yleisin keinonsa taistelussa kommunismia vastaan. Tässä tilanteessa myös

Suomen poliisi ”heräsi” ja alkoi vastustaa liikettä yhä voimakkaammin. Suojeluskuntia, johon merkittävä osa Lapuan liikkeen jäsenistä kuului, ei käytetty enää poliisireservinä.²⁰

Julia Janssonin huomio siitä, että poliisimiehen tehtäviin ja poliisikoulun kursseille vaaditut vaatimukset olivat varsin väljät 1930-luvulla on nostettava esiin tämän artikkelin kannalta. Jansson toteaa: ”Nuoremman konstaapelin toimeen ei vaadittu lainkaan poliisikoulutusta, vaan ainoastaan päästötodistus yläkansakoulusta. Vanhemman konstaapelin tehtäviin pätevyysvaatimukseksi määriteltiin lääninpoliisiopetuskurssin suorittaminen tyydyttävien arvosanoin tai Helsingin poliisilaitoksen konstaapelin tapauksessa siellä järjestettyjen opetuskurssien suorittaminen”.²¹ Tästä voidaan päätellä, että poliisiviranomaisina toimi niin sanotusti ”kirjava” joukko erilaisia ihmisiä, joille poliisin ammatti ei välttämättä ollut kutsumus, vaan sitä tehtiin, koska muutakaan ei ollut. Vuonna 1925 voimaan astunut asetus poliisimiehen toimesta piti sisällään muun muassa yleisiä säännöksiä ja tämän artikkelin kannalta oleellisen osan ”Virkarikoksista ja kurinpidollisista rangaistuksista”.

Vaikka poliisiaines oli 1920- ja 1930-luvulla monimuotoista, suurin osa poliiseista suoritti työnsä moitteetta. Turun poliisin historiaa tutkineen professori Vesa Varesen mukaan tuon aikaisen poliisilaitoksen toiminta perustui tiukkaan hierarkiaan ja kuriin, samalla tavalla kuin armeijassa. Erilaisista päiväkäskyistä Vares oli saanut selville rikkomuksia, joihin pieni osa poliiseista syyllistyi. Näitä rikkomuksia oli muun muassa tupakan poltto vartiovuorossa, vartiosta poistuminen liian pitkäksi aikaa ja tarpeeton keskustelu yleisön kanssa. Oli myös tapauksia, joissa poliisi ei ollut tarkistanut pidätettyä kunnolla ja myöhemmin hänen takataskustaan oli löydetty käsiase. Yksi konstaapeli oli ollut tekemisissä huonomaineisen naisen kanssa ja antanut tämän jopa ampua poliisin virka-aseella. Näistä tapauksista poliisi sai yleensä huomautuksen tai varoituksen. Varesen tutkimuksesta löytyi myös vakavampia tapauksia, jotka heijastivat aikansa yhteiskunnallista tilannetta. Joitain poliiseja syytettiin sekaantumisesta kommunistiseen liikkeeseen ja sitä kautta horjuttavan yhteiskunnallista rauhaa. Tutkimuksessa esiin tulleissa tapauksissa erotetuilla henkilöillä oli jo ennestään varoituksia. Kyse oli siis enemmän tottelevaisuudesta kuin kommunistisesta ideologiasta.²²

Kesäkuussa 1919 Suomessa astui voimaan pitkään haaveiltu ja suunniteltu kieltolaki. Kieltolaki kielsi alkoholin valmistuksen, maahantuonnin, myynnin, kuljetuksen ja varastossa pidon muihin kuin lääketieteellisiin, teknisiin ja tieteellisiin tarkoituksiin. Maahan perustettiin Valtion Alkoholiliike, joka oli valtion omistama yhtiö ja jonka tehtävänä oli valvoa laillisen alkoholin valmistusta ja myyntiä. Kieltolaissa määrättiin sakko- ja muita rangaistuksia niille, jotka lakia rikkoivat.²³ Rikollisuus kasvoi ja oikeuslaitos tukkeutui kieltolakirikoksista.²⁴ Kuten Vesa Vares tuo esille, jo vuonna 1922 *Suomen Poliisilehdessä* todettiin, etteivät poliisit olleet laista mielissään, koska suurin osa kansalaisista suhtautui siihen ristiriitaisesti. Poliisien toimintaa arvosteltiin ja valvonta oli vaikeaa.²⁵ Kieltolain aika oli raakaa myös poliisien näkökulmasta. Kahdentoista vuoden aikana yhteensä 42 poliisimestä sai surmansa virantoimituksessa. Tyypillisesti poliisi oli mennyt pidättämään viinan salakuljettajaa tai kotipoltosta epäiltyä, jolloin tilanne kärjistyi ammuskeluun tai teräseen käyttöön poliisia kohtaan.²⁶ Kieltolaki päättyi viimein kansanäänestyksellä kevättalvella 1932.²⁷ Kieltolain päättyttyä Suomeen luotiin poikkeuksellinen monopolijärjestelmä, jossa yksi yhtiö, Alkoholiliike, vastasi alkoholijuomien valmistuksesta, myynnistä, anniskelusta sekä kaiken edellä mainitun valvonnasta.²⁸

Kun kieltolaki päättyi, tuli laittomasta laillista yhdessä yössä. Ihmisten tavat eivät kuitenkaan muuttuneet yhdessä yössä. Erilaiset isommat ja pienemmät väkijuomalain vastaiset rikokset ja rikkeet olivat korkeimmillaan juuri kieltolain jälkeisinä vuosina, kun sekä ravintoloiden henkilökunta että asiakkaat totuttelivat tiukkaan lainsäädäntöön. Poliisit olivat velvollisia valvomaan anniskeluravintoloita ja niiden toimintaa. Paikallisesti poliisien tärkein yhteistyötaho oli kunnallinen tarkastaja. Tarkastajan

tehtävänä oli valvoa sekä myyntiä että anniskelua ja raportoida esiin tulleista rikkeistä/rikoksista Alkoholiliikkeelle ja tarvittaessa paikalliselle poliisiviranomaista.²⁹

Tapaus Sampo

Ensimmäinen tutkittavista tapauksista sai alkunsa Kuopiossa tammikuussa vuonna 1934. Tuolloin Alkoholiliikkeen Hallintoneuvosto vastaanotti kirjeen Kuopion poliisimestari Miika Simojoelta, joka aloitti kirjeensä ilmoittamalla, että paikallinen ravintola Sampo oli jo pidemmän aikaa antanut aiheita muistutuksiin.³⁰ Sampo oli Osuusliike Työnkansan omistama, A-oikeudet³¹ saanut ravintola Kauppakadulla.³² Aivan kuten omistajapohjasta voidaan päätellä, kyseessä oli työläisille suunnattu niin sanottu kansanravintola. Miika Simojoki oli puolestaan Akateemisen Karjalaseuran aktiivinen jäsen. Kuuluminen AKS:n ei automaattisesti tarkoittanut vasemmistovastaisuutta. Samana vuonna Simojoki oli kuitenkin määrännyt vasemmistolaisen Kuopion Kisa-Veikkojen vuosijuhlain aikana vaihtamaan osallistujien kisa-asut liian provokatiivisina. Myös lasten punaiset rusetit oli määrätty poistettaviksi. Ne, jotka eivät totelleet poliisimestarin käskyä, uhattiin haastaa raastupaan.³³ Suhtautuminen Kisa-Veikkoihin antaa pienen oletuksen siitä, että alkuasetelma oli jo valmiiksi poliittisesti latautunut ja taustalla vaikutti poliisimestarin oma vasemmistokielteinen asenne.

Simojoki jatkoi kirjeessään, että poliisilaitokselle oli tuotu vähän väliä juopuneita, jotka kuulusteluissa olivat kertoneet päihtyneensä nimenomaan Sampoissa. Pidätetyt kertoivat ostaneensa pulloja myös mukaansa. Simojoen mukaan tapaukset todistivat, että ravintola Sampoissa tarjottiin alkoholia niin paljon, että asiakkaat humaltuivat ja jonka lisäksi heidän sallittiin viedä alkoholia mukanaan. Hän oli suorittanut tarkastuksen ravintolaan 23.1.1934 (tuolloin kaupungissa olivat käynnissä tammimarkkinat, joilla oli jo tuolloin pitkä perinne³⁴) puoli kymmenen aikaan illalla ja sanojensa mukaan ”vallitsi siellä aivan vertaansa vailla oleva epäjärjestys”. Ravintolahuoneet olivat olleet täynnä ja osalla asiakkaista oli edelleen päällysvaatteet ja lakki päässä. Ihmiset olivat liikkuneet ravintolassa ympäriinsä, pöydillä oli ollut useita väkijuomapulloja ja asiakkaat huomattavalta osin juovuksissa. Ovenvartijan mukaan ravintolaan ei ollut päästetty juopuneita ja joitain hän oli käännittänyt ovelta. Simojoen mukaan tämä kertoi siitä, että sisällä olleet humalaiset olivat siis humaltuneet ravintolassa. Hän ehdotti hallintoneuvostolle anniskeluoikeuksien peruuttamista tai niiden tiputtamista B2-oikeuksiksi.³⁵

Simojoen kirje Alkoholiliikkeelle oli poikkeuksellinen. Vastaavanlaista, paikkakunnan poliisin aloitteesta alkanutta selvitystä ei aineistosta löytynyt, vaan yleensä tapauksista ilmoittivat kunnalliset tarkastajat. Tässä vaiheessa on syytä pohtia poliisimestari Simojoen motiiveja. Hän oli paikkakunnalla tunnettu oikeistolainen, jonka suhtautuminen vasemmistoon oli tutkimuskirjallisuuden perusteella ihmisten tiedossa. Sampo ei kuitenkaan ollut paikkakunnan ainoa työläisille suunnattu ravintola, vaan siellä toimi myös ravintola Kansa, jonka omistajana oli Savon Kansan kirjapaino, joka julkaisi myös sosiaalidemokraattista *Savon Työmies* lehteä.³⁶ Aineistosta ei löytynyt viitteitä siitä, että Simojoki olisi samalla tavalla valvonut Kansan toimintaa. Molempien ravintoloiden taustalla olleen järjestön aate oli sosiaalidemokraattinen eikä kommunistinen, jota äärioikeisto selvemmin vastusti. On mahdollista, että Simojokea ajoivat selkeiden poliittisten syiden sijaan henkilökohtaisemmat syyt. Oliko joku ravintolan omistajista jollakin tavalla loukannut Simojokea tai oliko kenties Simojoki ollut ravintolassa asiakkaana ja jouduttu poistamaan sieltä epäasiallisen käytöksen takia, jonka poliisimestari nyt halusi ”kostaa”? Seuraavien tapahtumien valossa näyttäisi siltä, että motiivi oli sekä poliittinen että henkilökohtainen.

Alkoholiliike otti asian käsittelynsä ja vaati ravintoloitsijalta kirjallista selitystä poliisimestarin havainnoista.³⁷ Osuusliike Työkansan edustajat Hugo Oksala ja P. S. Savolainen ilmoittivat heti ensimmäiseksi ravintolan järjestyksen olleen aina hyvä. Kunnallisella tai muilla Alkoholiliikkeen tarkastajilla ei ollut koskaan aihetta muistutuksiin. Heidän tietojensa mukaan ravintolasta ei ollut viety yhtäkään henkilöä poliisilaitokselle. Päähtyneet, joita oli kadulla tavattu ja jotka olivat kertoneet päähtyneensä ravintolassa, eivät kertoneet ravintolan huonosta järjestyksestä. Kysymys oli tapauksista, joissa eteisvartija oli kääntänyt päähtyneen henkilön jo ovelta pois. Ilmiö oli tuttu myös monista muista ravintoloista. Oli myös mahdollista, että ulkona kylmässä ollut henkilö oli vaikuttanut sisään tullessaan selvältä, mutta oltuaan hetken lämpimässä, hänen päähtymyksensä oli käynyt ilmi. Niissä tapauksissa väkijuomien tarjoilu oli lopetettu välittömästi ja henkilö oli poistettu ravintolasta. Jos henkilö oli tullut edellä mainittujen esimerkkien jälkeen kadulla pidätetyksi, ei hänen päähtymistään voitu vierittää ravintolan syyksi, ravintolan edustajat totesivat. He kiistivät väkijuomien ulos myynnin ja ilmoittivat, että jos pulloja oli viety, ne oli viety henkilökunnan huomaamatta. Oksala ja Savolainen ilmoittivat, että henkilökunta oli tarkasti noudattanut sekä Alkoholiliikkeen että tarkastajien antamia sääntöjä ja määräyksiä. Tarkastajilla ja ravintolassa käynneillä järjestys- ynnä muilla poliiseilla ei ollut moitittavaa ravintolan järjestyksestä. Poliisit olivat jopa erikseen maininneet henkilökunnalle ravintolan hyvästä järjestyksestä.³⁸

Alkoholiliike lähetti ravintolaan myös omat piiritarkastajansa tarkkailemaan toimintaa huhtikuun 1934 aikana. Tarkastajat kävivät ravintolassa kolmena eri päivänä yhteensä kaksi kertaa päivän aikana. Ensimmäisenä päivänä tarkastajien huomio oli kiinnittynyt tapaukseen, jossa yhdelle miehelle oli tuotu voileipä, kaksi kolpakkoa olutta ja kaksi lasia jaloviinaa ennen kello kahtatoista.³⁹ Tämä oli huomionarvoista, koska väkijuomalaki ja Alkoholiliikkeen määräykset kielsivät muun kuin oluen anniskelun kaikissa anniskeluluokissa ennen puoltapäivää.⁴⁰ Ensimmäinen esiin tullut tapaus oli selkeä rikkomus väkijuomalakia ja anniskeluoikeussopimusta vastaan. Lisäksi tarkastajat olivat huomanneet, että jaloviinaa anniskeltiin pulloittain ja jopa niin, että tarjoilija jätti pullojen korkit asiakkaiden pöytiin.⁴¹ Tapahtumien aikana pulloittain anniskelu ei ollut vielä kiellettyä, vaan jaloviinan, rommiviinan ja viskiviinan pulloittain anniskelu kiellettiin saman vuoden syksyllä, jonka jälkeen niitä sai anniskella A-oikeuksien ravintoloissa laseittain 2 ½ tai 5 senttilitraa per asiakas.⁴²

Viimeisen tarkastuspäivän aikana tarkastajien huomio oli kiinnittynyt kolmihenkiseen seurueeseen, joista ainakin yksi oli ollut selkeästi päähtynyt. Tarkastajat epäilivät heidän nauttineen vessassa omasta pullosta. Tarjoilija löysikin sieltä tyhjän viinapullon ja syytti seuruetta omasta pullosta juomisesta. Tarjoilija oli lopettanut anniskelun, jonka jälkeen seurue oli poistunut ”hävyttömyyksiä huudellen”. Tarkastajien loppulauselman mukaan ravintola oli siisti ja järjestystä valvottiin hyvin. Asiakaskunta koostui maalaisista, työläisistä ja jopa keskiluokkaan kuuluvista. Tarkastajat olivat olleet yllättyneitä siitä, ettei ravintolassa nautittu viinaa, vaan suosituin juoma oli jaloviina, jota juotiin paljaaltaan mutta myös oluen ja kuuman veden kanssa. Tarkastajat eivät olleet nähneet päähtyneitä ravintolassa edellä mainittua tapausta lukuun ottamatta.⁴³

Ravintolassa kävi myös Alkoholiliikkeen tarkastaja, eversti Sandman.⁴⁴ Eversti Sandman mainitsi matkakertomuksessaan sekä poliisimestarin että ravintolan edustajien lausunnot, joten hänen tarkastuksensa oli täytynyt tapahtua niiden jälkeen. Jaloviinan nauttiminen teki vastenmielisen vaikutuksen tarkastajaan, sillä sitä nautittiin muun muassa suurista olutlaseista. Hän oli myös nähnyt jaloviinaa sekoitettavan punssiin. Tarkastaja Sandman oli myös nähnyt erään seurueen vieneen puoli pulloa jaloviinaa mukanaan. Sandmanin mukaan pullojen vienti ulos ravintolasta johtui siitä, ettei vahtimestaria näkynyt lainkaan salin puolella, vaan hän oli koko ajan ravintolan eteisessä. Tarkastaja Sandman oli myös kiinnittänyt huomiota siihen, että joissain tapauksissa tarjoilijat jättivät pulloihin

korkin vastoin Alkoholiliikkeen määräyksiä. Sandman oli jutellut ravintolan vastuunalaisen hoitajan kanssa, joka myönsi poliisimestarin käyneen ravintolassa tammikuun markkinapäivänä ja poistaneen ravintolasta yhden humaltuneen miehen. Sandmanin mielestä ravintolaan piti palkata asiakkaiden silmälläpitoa varten hovimestari ja hankittava konjakin tarjoilua varten sopivimmat lasit.⁴⁵

Kuopion paikallisjohtaja⁴⁶ Valter Rosberg oli näiden kaikkien tarkastajien lisäksi kuitenkin ilmoittanut Alkoholiliikkeelle, että ravintolassa oli aina ollut mallikelpoinen järjestys eikä ollut antanut aihetta muistutuksiin. Sekä paikallisjohtaja että kunnallinen tarkastaja olivat aina pitäneet Sampoa esimerkkinä muille ravintoloille. He olivat olleet ravintolassa myös markkinapäivän iltana, eivätkä olleet huomanneet täydessä ravintolassa yhtään päihtynyttä henkilöä. Ennen Simojoen kirjettä he olivat saaneet tiedon yhdestä poliisille tehdystä ilmoituksesta, jonka mukaan ravintolassa oli tarjoiltu pullo jaloviinaa yhdelle henkilölle. Paikallisjohtaja ja kunnallinen tarkastaja olivat huomauttaneet ravintoloitsijaa, jonka jälkeen vastaavanlainen tarjoilu oli lopetettu. Paikallisjohtaja korosti sitä, että kyseessä oli kaupungin ainoa työläisille suunnattu A-oikeuksien varustettu ravintola, eikä oikeuksia pitäisi supistaa.⁴⁷ Lopulta lähes kolme kuukautta Simojoen kirjeen jälkeen Alkoholiliike teki päätöksensä ja päätti supistaa ravintolan anniskeluoikeudet B1-oikeuksiksi kahden kuukauden ajaksi. Päätöksen taustalla oli jaloviinan anniskelu ennen kello kahtatoista, ravintolassa päihtyneinä olleet asiakkaat sekä väkijuomien ulosviennin salliminen.⁴⁸

Vaikeampi on arvioida sitä, millainen vaikutus Simojoen kirjeellä oli alkoholiliikkeen päätökseen, mutta selvää on se, että Alkoholiliike käytti aikaa ja resursseja ravintolan todellisen tilanteen selvittämiseksi. Poliisimestari Simojoen väitteet lähes hunningolla olevasta työläisten ravintolasta näytti muiden todisteiden valossa liioitelluilta. Mielenkiintoista oli se, että paikallisjohtaja Valter Rosberg, joka kehuu ravintolan järjestystä ja toimintaa, oli ammatiltaan proviisori ja kuului näin ollen yhteiskunnan korkeimpaan luokkaan. Molemmat herrat, Simojoki ja Rosberg, olivat myös Haminanlahden metsästysseuran jäseniä, johon kuuluivat monet kaupungin merkittävimmistä liikemiehistä ja sukujen jäsenistä.⁴⁹ Simojoen tiedetään kuuluneen oikeistolaiseen AKS:n, mutta Rosbergin poliittisesta ”mielipiteestä” ei löydy tietoja. Heidän työnsä poliisina ja paikallisjohtajana vaati myös paljon yhteistyötä, mutta tässä asiassa he olivat täysin eri mieltä. Aineiston perusteella Simojoki ei puuttunut yhtenkään muun ravintolan toimintaan. Kokonaisuudessaan uskallan väittää, että ravintola Sampon tapauksessa poliisimestari Simojoen tarkoituksena oli haitata ravintolan toimintaa ja saada sen toiminta loppumaan jopa kokonaan. Oli ravintoloitsijan onni, että Alkoholiliike päätti käyttää asian selvittämiseen aikaa ja resursseja, sillä kahden kuukauden anniskeluoikeuksien kavennus oli huomattavasti lievempi rangaistus, kuin Simojoki olisi halunnut.

Kuva 1. Poliisimestari Simojoki ja kenraali H. Öhqvist. Lähde: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

Simojoen motiivin selvittäminen on aineiston perusteella hankalaa. Selkein vastaus olisi poliittiset erimielisyydet ja Simojoen kielteinen suhtautuminen vasemmistoon. Mutta täysin se ei tilannetta kuitenkaan selitä, koska Simojoki ei tehnyt samanlaista ilmoitusta toisesta työläisille suunnatusta ravintolasta Kansasta. Valter Rosberg, joka jakoi saman yhteiskunnallisen statuksen Simojoen kanssa, oli vankasti eri mieltä ravintolan toiminnasta. Rosbergia ei tiettävästi ollut poliittisesti aktiivinen, ja hän oli tietyllä tapaa ”puolueeton” asiassa. Mielestäni motiivi oli poliittisesti latautunut, mutta jossa oli mukana myös jotain henkilökohtaista, jota ei aineiston perusteella saatu selville.

Seuraavaksi käydään läpi niitä eri lakien pykäläiä, joiden rikkomisiin Simojoki mielestäni syyllistyi ja millaisia rangaistuksia hänelle niistä olisi mahdollisesti seurannut. Poliisiasetuksen 28 § mukaan poliisimestarin ja poliisimestarin apulaisen virkarikosta koskevat asiat tutkittiin ja tuomittiin hovioikeudessa. Alempiarvoisten poliisien virkarikokset puolestaan tutkittiin ja tuomittiin rikospaikan alioikeudessa.⁵⁰ Jos poliisi syyllistyi virassa ollessaan pienempään virheeseen tai laiminlyöntiin, voitiin poliisia rangaista varoituksella, korkeintaan neljän vapaapäivän menetyksellä tai yhtä monella ylimääräisellä vahtivuorolla, korkeintaan 50 päiväsakolla tai virasta erottamisella.⁵¹ Jos Simojokea olisi lähdetty syyttämään seuraavaksi esiteltävien ”syytteiden” valossa, olisi hänen tapauksensa todennäköisesti käsitelty hovioikeudessa. 1930-luvulla voimassa olleen rikoslain 27 luvun (Kunnianloukkauksesta) toisessa pykälässä todettiin, että ”joka tahallansa, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, sanoo toisen syyppääksi nimettyyn rikokseen (Sampon tapauksessa esim. päihtyneelle anniskelu) - - joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tahi haitata hänen elinkeinoansa tai menestystään - - rangaistakoon - - vähintään viidenkymmenen ja enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi”.⁵²

Tulkintani mukaan poliisimestari Simojoen tarkoituksena oli nimenomaan saattaa ravintola huonoon valoon liioiteltujen tietojen perusteella. Hänen tavoitteenaan oli joko ravintolan sulkeminen tai vähintään sen oikeuksien huomattava kaventaminen, joka olisi vaikuttanut välittömästi ravintolan toimintaan. Rikoslain 40 luvussa (Virkamiesten virkarikoksista) ja sen 20 pykälässä oli kohta, jonka mukaan virkamies, joka virkaa toimittaessaan rikkoi lakia hankkiakseen hyötyä itselleen tai toista vahingoittaakseen, piti panna viralta.⁵³ Tätä syytettä tukee se, että Simojoki allekirjoitti kirjeen nimenomaan poliisimestarin roolissa, ei yksityishenkilönä tai nimettömänä. Simojoki toimi lain vastaisesti siis myös edellä mainitun pykälän mukaan. Todellisuudessa tilanne olisi ollut sana sanaa vasten, jossa Simojoen syyttäminen olisi ollut erittäin hankalaa tai mahdotonta. Muita todisteita syyllisyydestä virkarikokseen ei ole eikä toinen osapuoli ryhtynyt tiettävästi minkäänlaisiin vastatoimiin Simojokea vastaan. On muistettava, ettei esimerkiksi asetuskokoelmia ollut samalla tavalla kaikkien saatavilla kuin tänä päivänä. Olisi varmasti ollut suuri riski lähteä syyttämään korkean profilin poliisia teosta, jonka toteen näyttäminen olisi ollut hankalaa. Ravintola ja poliisimestari Simojoki jatkoivat toimintaansa tahoillaan eikä Simojoki enää 1930-luvulla yrittänyt tiettävästi puuttua ravintolan toimintaan.

Tapaus Rosendahl

Toinen tapaus sijoittui Tampereelle ja sai alkunsa jouluyönä vuonna 1932. Alkoholi liikkeen piiritarkastaja Paavo Paloheimo avasi tapahtumien kulkua Alkoholi liikkeelle lyhyesti tammikuun puolenvälin aikoihin tehdyssä raportissaan. Ravintoloitsija oli kertonut Paloheimolle, että ravintolaan oli jouluna saapunut seurue, joka oli tilannut väkijuomansa ennen puolta yötä. Yhden aikaan yöllä ravintoloitsija oli yrittänyt saada seuruetta poistumaan ravintolasta.⁵⁴ Hän ei ollut kuitenkaan onnistunut

tehtävässään, sillä seurueeseen kuulunut nimismies oli ravintoloitsijan mukaan ”esiintynyt käskevästi” henkilökuntaa kohtaan. Ravintoloitsija oli ollut omien sanojensa mukaan pahassa välikädessä, koska käskijänä oli ollut virkapukuinen henkilö.⁵⁵ Tuolloin voimassa olleen poliisiasetuksen mukaan poliisin toimivalta ja velvollisuudet rajoittuivat hänen omaan hallintoalueeseensa eli siihen kaupunkiin ja nimismiespiiriin, johon hänet oli palkattu.⁵⁶

Raportti oli laadittu samana päivänä, kun Tampereen raastuvanoikeus teki välipäätöksen tapauksessa, jossa ravintola Rosendahlin ravintoloitsija Arvid Kurkea syytettiin väkijuomien anniskelusta juopuneille sekä anniskelusta luvattomana aikana.⁵⁷ Poliisilaitoksen raportista kuitenkin selvisi, ettei ravintoloitsija Kurki ollut maininnut virkapukuista poliisia kuulusteluissa. Hän oli kertonut, että jouluaattoyönä ravintolaan oli tilattu puhelimitse illallinen yhdeksälle hengelle ennen puolta yötä. Seurue oli saapunut ravintolaan vähän yli puoli yksi yöllä. Osa seurueesta viipyi jonkun aikaa, osan jäädessä aamuun asti. Kurjen mukaan ainakin kolme seurueeseen kuulunutta oli jo valmiiksi juovuksissa ravintolaan saapuessa.⁵⁸ Ensimmäisen luokkaan kuuluneessa ravintolassa anniskelu piti lopettaa viimeistään 00.30 ja sulkea ovet kello 01.00.⁵⁹

Raastuvanoikeuden istunnossa Kurki muutti lausuntoaan ja tarkensi, että illallisen tilaus oli tapahtunut puhelimitse jo puoli kahdeltatoista. Seurue oli saapunut ravintolaan hiukan puolenyön jälkeen eikä kukaan ollut tuolloin juovuksissa, vaikka kolme oli näyttänyt jo väkijuomia nauttineilta. Illallista oli tilattu valmiiksi 11 pikarillista pöytäviinaa ja pullo samppanjaa. Juomat seurue oli nauttinut ravintolaan saavuttuaan. Ravintoloitsija oli saanut selville, että seurueen oli tarkoituksena jatkaa matkaa seuraavana aamuna Valkeakoskelle. Jossain vaiheessa seurue oli pyytänyt jäädä ravintolaan yöksi. Raastuvanoikeuden pöytäkirjoista ei selvinnyt syytä siihen, miksi ravintoloitsija Kurki oli pyyntöön suostunut. Valot oli sammutettu ravintolasalista kahden–kolmen aikaan yöllä.⁶⁰ Luvun alussa mainitun tarkastaja Paloheimon raportin mukaan seurueeseen oli kuulunut virkapukuisen poliisin lisäksi muun muassa hotelli Tammerin soittokunta. Kirjeestä oli jostain syystä yliviivattu huomautus: ”Apteekkarin rouva oli siksi väsynyt, että heti saavuttuaan paneutui lepäämään”. Seuraavien lainauksien perusteella voidaan olettaa, että Alkoholiliikkeellä oli jo jonkinlainen käsitys, mitä Tampereella oli tapahtunut jouluna 1932:

Huivittavana seikkana mainittakoon, että henkilö, joka ajoi autoa löydettiin yöllä erään sohvan alle piiloutuneena. Väitettiin, että hän oli piiloutunut sinne murtotarkoituksessa. Itse selvitti hän sinne joutuneensa päihdyksissään. Seurue kestitsi sitten häntä samppanjalla ja ilo loppui sitten tunnettuun onnettomuuteen.⁶¹

Ravintoloitsija Arvid Kurjen syytteitä käsiteltiin raastuvanoikeudessa helmikuussa 1933 ja tuolloin kuultiin myös todistajia. Ravintolassa tarjoilijana työskennellyt Helmi Kivelä todisti, että seurueesta kaksi henkilöä oli ollut ravintolaan saapuessaan jo jonkin verran juovuksissa. Tarjoilijan mukaan seurue oli nauttinut väkijuomia ravintolan sulkeuduttua, mutta jotka olivat kassakuitin mukaan tilattu ennen sulkemisaikaa. Kivelän todistuksen mukaan ravintolaan oli jäänyt sen sulkeuduttua edellä mainittu päihtynyt kaksikko sekä yksi mies. Kivelä oli herättänyt seurueen viiden aikaan laskun maksua varten. Todistajan muistin mukaan seurue oli poistunut ravintolasta yhdeksän aikaan aamulla, jota ennen he olivat yrittäneet ostaa mukaansa väkijuomia. Tästä oli kuitenkin kieltäydytty. Kivelän todistuksen mukaan seurueeseen oli kuulunut virkapukuinen poliisi. Seurue ei ollut kehotuksista huolimatta poistunut ravintolasta aikaisemmin.⁶² Huomioitavaa on se, että Kivelän todistuksen mukaan ravintolassa olisi yöpynyt vain kolme henkilöä, vaikka todellisuudessa ravintolaan oli jäänyt neljä

henkilöä. Kivelä oli se henkilökunnan jäsen, joka jätettiin huolehtimaan seurueesta, mutta oikeus ei kuitenkaan puuttunut tähän seikkaan.

Toisena todistajana oli vahtimestari Helge Vikström, joka oli tapahtumayönä sulkenut ravintolan ovet puolen yön aikaan. Pian hän oli saanut ilmoituksen, että illallisen tilanteen seurueen sai laskea ravintolaan sisään. Tuohon seurueeseen oli hänen mukaansa kuulunut myös virkapukuinen poliisi. Myös toinen vahtimestari, Yrjö Oksa todisti seurueeseen kuuluneen virkapukuisen poliisin. Ilmeisesti vahtimestari jäi ravintolaan yöksi tarjoilija Kiven kanssa, sillä todistuksensa mukaan, Oksa poistui ravintolasta yhtä aikaa seurueen kanssa seuraavana aamuna.⁶³

Viimeisenä todistajana kuultiin seurueeseen kuulunutta ja ravintolatilauksen puhelimitse tehnyttä, asemamies Arvo Ekbergiä. Ekberg oli liittynyt seurueeseen kuitenkin vasta heidän saavuttuaan ravintolaan ja oli ollut tuolloin itse täysin selvä. Omien sanojensa mukaan hän oli tilannut ainoastaan illallisen yhdeksälle henkilölle, mutta ei lainkaan väkijuomia. Aterian aikana pikareissa oli kuitenkin ollut ilmeisesti viinaa ja jäissä ainakin yksi samppanjapullo. Illallisen jälkeen väkijuomia ei ollut tilattu enempää. Myös todistaja oli jäänyt ravintolaan yöksi eikä hänen mielestään kukaan seurueeseen kuuluneista ollut humalassa heidän saapuessaan ravintolaan.⁶⁴

119

Todistusten jälkeen raastuvanoikeus päätti tuomita Arvid Kurjen väkijuomien anniskelusta luvattomana aikana 130 päiväsakkoon ja väkijuomien anniskelusta päihtyneille 110 päiväsakkoon.⁶⁵ Ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni seurueesta jäi lopulta ravintolaan, eikä todistusten valossa ole tietoa myöskään siitä, mitä seurueelle tapahtui seuraavana aamuna. Pääteltävissä on kuitenkin se, että viimeisenä todistajana ollut Arvo Ekberg erosi neljästä seurueeseen kuuluneesta aamupäivän aikana. Hänestä ei nimittäin löydy tietoa uutisiin asti päättyneestä onnettomuudesta.

Alkoholiliikkeen asiakirjoista ei löytynyt mainintoja Paloheimon esille tuomasta onnettomuudesta. *Aamulehdestä* löytyi kuitenkin uutinen, jossa kerrottiin, että Valkeakosken nimismies Lauri Kataja (aikaisemmin mainittu virkapukuinen poliisi) oli saapunut Tampereelle jouluostoksille yhdessä apteekkari Martti Paasikosken ja tämän rouvan kanssa (ilmeisesti se kaksikko, jonka päihtymisen tilaa muun muassa tarjoilija Kivelä todistuksessaan pohti). Kolmikko olivat päättäneet viettämään iltaa seurueeseen, joka oli ensin pyrkinyt Teatteriravintolaan, mutta koska he eivät päässeet sinne sisään, he olivat jatkaneet matkaansa Rosendahliin. Jutusta ei selviä, miksi seurue oli käännytetty Teatteriravintolasta, mutta Rosendahlin todistajien mukaan seurueessa oli ollut kaksi päihtynyttä henkilöä, joka saattoi olla esteenä ravintolaan pääsyyn. Ilmeisesti matkalla kohti Rosendahlia, seurueeseen oli liittynyt Danielson-niminen henkilö. Myöhemmin poliisikuulusteluissa selvisi, että kyseessä oli kuitenkin pitkälinjan rikollinen Niilo Halme⁶⁶.

Kuva 2. Virkapukuinen poliisi ohjaa liikennettä Hämeenkadulla Tampereella. Lähde: Tampereen historialliset museot.

Seurueen poistuttua aamulla ravintolasta, he olivat ensin suunnanneet saunaan jonnekin päin Tamperetta kuljettajanaan nimismies Kataja. Kun seurue oli myöhemmin ottanut suunnaksi Valkeakosken, oli ratin taakse siirtynyt mainittu Niilo Halme. *Aamulehden* uutisen mukaan Halme ”riehaantui ajamaan hurjaa n. 60 km:n vauhtia”. Viinikanojan sillan jälkeen auto ei ollut enää pysynyt Halmeen ohjauksessa, vaan syöksyi oikeanpuoleiselle jalkakäytävälle, jossa sattui juuri tuolloin seisomaan kaksi 16-vuotiasta poikaa. Toinen pojista menehtyi heti onnettomuuspaikalle ja toinen sai vakavia vammoja. Autossa olleet saivat puolestaan vain lieviä haavoja ja vammoja. Uutisessa mainittiin erikseen, että nimismies Kataja oli tapahtuma-aikaan virkapuvussaan.⁶⁷

Asia eteni nopeasti raastuvanoikeuteen ja jo tammikuun puolella välissä oikeus antoi päätöksensä. Syytettyinä olivat olleet kaikki autossa olleet neljä henkilöä. Apteekkari Martti Paasikoski tuomittiin puolen vuoden vankeuteen ajoneuvon luovuttamisesta henkilölle, jolla ei ollut ajolupaa sekä kuolemantuottamuksesta ja ruumiinvamman tuottamisesta. Niilo Halme puolestaan tuomittiin reilun vuoden vankeusrangaistukseen kuolemantuottamuksesta ja ruumiinvamman tuottamisesta. Lisäksi Halme sai päiväsakkoja ajoneuvon kuljettamisesta ilman oikeutta sekä suurimman sallitun ajonopeuden ylittämisestä. Sekä Paasikoski että Halme joutuivat maksamaan korvauksia uhreille ja heidän omaisilleen. Tuolloin jo entinen nimismies Kataja⁶⁸ ja apteekkarin rouva vapautettiin syytteistä.⁶⁹

Tässä vaiheessa on vielä palattava tarkastaja Paloheimon raporttiin. Sen lopussa tarkastaja ilmoitti, että poliisilaitos piti kyseistä tapahtumaa tilapäisluontoisena eikä ravintolan silloisen omistajan aikaan ravintolassa ollut tavattu häiriöitä. Omassa tarkastuksessaan Paloheimo totesi kaiken olleen järjestyksessä, eikä pitänyt tähdellisenä peruuttaa ravintolan oikeuksia. ”Ravintola pidetty, traditionelli paikka”, lopetti Paloheimo kirjeensä.⁷⁰ Alkoholiliike ei rankaissut ravintolaa supistamalla tai peruuttamalla oikeuksia, vaan itse asiassa asiakirjojen valossa yhtiö ei tehnyt asialle yhtään mitään. Kenties liikkeessä ajateltiin kyseessä olleen poikkeuksellinen tilanne, jossa ravintoloitsija oli pakotettu toimimaan lainvastaisesti virkapukuisen poliisin painostuksesta. Ravintoloitsija sai tapauksesta rangaistuksen ja oli mahdollista, että sen ajateltiin kyseisessä tilanteessa olleen tarpeeksi.

Asiasta tekee mielenkiintoisen sen, ettei ravintoloitsija Kurki maininnut nimismies Katajaa tai hänen käskytystään poliisikuulusteluissa tai raastuvanoikeudessa. Tai jos mainitsi, niin asiasta ei löytynyt merkintöjä asiakirjoista. Poliisien tekemiä rikoksia tutkineen Marko Viitasen mukaan luottamuspula poliisia kohtaan voi vaikeuttaa poliisin kykyä suorittaa lakisäätteisiä tehtäviään ja voi johtaa siihen, ettei poliisiin turvauduta, jolloin ongelmat jäävät ratkaisematta tai vahvemmassa asemassa oleva osapuoli käyttää määräysvaltaansa.⁷¹ Rosendahlin ja ravintoloitsija Kurjen tapauksesta on vaikea arvioida, miksei määräysvaltaansa väärinkäyttänyt poliisi noussut esille tapauksen oikeuskäsittelyssä. Oli täysin mahdollista, että kieltoain aikana esiin noussut luottamuspula poliisia kohtaan esti Kurkea mainitsemasta asiasta. Kenties ajatuksena oli, että ”lainvalvojat suojelevat toisiaan”. Oli myös mahdollista, että Kurki oli maininnut asiasta jo ensimmäisessä kuulustelussaan, mutta sitä ei ollut merkitty pöytäkirjaan nimenomaan siitä syystä, että poliisi halusi suojella toista poliisia. Yksi mahdollisuus oli, että asiasta käytiin erillinen käsittely, mutta sen tapauksen asiakirjoja ei tämän tutkimuksen puitteissa löytynyt.

Huomioitavaa oli myös se, että kolme muuta todistajaa sekä *Aamulehden* uutinen kertoivat seurueeseen kuuluneen virkapukuisen poliisin. Todistajat olivat kertoneet poliisiin toimineen kärkevästi ja, että seuruetta oli pyydetty poistumaan ravintolasta. He olivat pyrkineet aktiivisesti toimimaan lain puitteissa, mutta tästä huolimatta ravintoloitsija sai rangaistuksen. Raastuvanoikeus ei pitänyt virkapukuisen poliisin käskytystä lieventävänä asianhaarana, tai jos piti, niin sitä ei asiakirjoista selvinnyt. Miksi nimismies Kataja sitten toimi niin kuin todistajat väittivät? Kieltoain aikana myös moni poliisi rikkoi lakia siinä, missä tavallinen kansalainen. Oli mahdollista, että nimismies oli jo kieltoain aikana

syyllistynyt pienempiin lainvastaisiin teoihin, mutta ei ollut jäänyt niistä koskaan kiinni. Käskevästi käyttäytyvä ravintolan asiakas ei ollut mitenkään poikkeuksellinen 1930-luvulla. Tuolloin monen tarjoilijan ja ravintoloitsijan oli sopeuduttava asiakkaiden ”oikkuihin”. Tämä ilmiö näkyi etenkin ensimmäisen luokan ravintoloissa, joissa tarjoilijoiden palkkaustapana oli juoma- tai palveluraha. Eli tarjoilijan palkan maksoi asiakas ja palkan suuruus riippui asiakkaan tyytyväisyydestä.⁷² Rosendahlin tapauksessa tilanteesta teki poikkeuksellisen poliisin rooli käskijänä, jota ei uskallettu liikaa uhmata, vaikka tekojen tiedettiin olleen jyrkästi väkijuomalain vastaisia. Samoin kuin Sampon kohdalla, myös nimismies Kataja tiesi, mitä oli tekemässä ja varmasti myös sen, että teoilla saattoi olla seuraukset. Johtuiko sitten humalasta vai jostain sellaisesta seikasta, jota ei aineiston perusteella löydy, ettei Kataja välittänyt mahdollisista seurauksista.

Seuraavaksi pohditaan minkälaisiin rikkeisiin/rikoksiin nimismies Kataja mahdollisesti syyllistyi ja minkälaiset rangaistukset hänelle olisi niiden valossa kuulunut antaa. Kataja syyllistyi Rosendahlin huomattavasti selkeämpiin rikoksiin kuin Simojoki Kuopiossa. Ensinnäkin Kataja rikkoi jo heti aluksi poliisiasetuksen 6 §: ”poliisimiehen on virassaan ja yksityisessä elämässään käyttäydettävä niin, ettei poliisikunnan arvo siitä kärsi”.⁷³ Hän oli päihtyneenä ja virkapuvussaan julkisella paikalla, josta olisi pitänyt seurata vähintään huomautus tai varoitus.⁷⁴ Rosendahlin tapauksessa olisi ollut helppo syyttää nimismies Katajaa myös väkijuomalain 80 §:n (katso s.1) rikkomisesta, mutta koska laissa mainittiin ”tavataan virka-alueellaan tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä rikkomassa”, on muistettava, ettei Kataja ollut nimismiehenä Tampereella vaan Sääksmäen pitäjässä. Jos Kataja olisi toiminut vastaavalla tavalla omalla virka-alueellaan, olisi hänet voitu tuomita esim. sakkoihin ja viranmenetykseen. Silloisessa rikoslaisissa oli kuitenkin luku osallisuudesta, jonka toinen pykälä kuului ”Joka käskee, palkkaa, kiusaa tahi muuten tahallansa taivuttaa tai viettelee toista rikokseen, tuomittakoon, joko rikos tulee täytetyksi, taikka vaan jää rangaistavaan yritykseen, yllytyksestä ikäänkuin hän itse olisi ollut tekijä.”⁷⁵

Ravintoloitsija Kurki oli Paloheimon raportissa omien sanojensa mukaan ollut pahassa välikädessä, koska käskijänä oli ollut virkapukuinen poliisi. Oli syytä olettaa, että nimismies Kataja oli käskenyt ravintoloitsijaa ja henkilökuntaa jatkamaan anniskelua sekä ravintolan jo sulkeuduttua että mahdollisesti päihtyneille. Jos Kataja olisi saanut syytteen ja rangaistuksen osallisuudesta rikokseen käskytettyään lain rikkomiseen, olisi myös hänet tuomittu 240 päiväsakkoon ravintoloitsija Kurjen tuomion mukaisesti. Myös tähän tapaukseen olisi voitu soveltaa rikoslain osia virkamiesten virkarikoksista saman tyyppisesti kuin tapaus Sampon kohdalla.

Aivan kuten ravintola Sampon tapauksessa, myös Rosendahlin tapauksessa nimismies Kataja ei saanut asiasta syytettä. Vaikka hänen osallisuutensa tuotiin esille tarkastaja Paloheimon raportissa ja kolmen todistajan lausunnoissa, ne eivät vaikuttaneet siihen, että asiaa olisi tarkemmin tutkittu. Kataja menetti lopulta virkansa tapahtuneen onnettomuuden seurauksena. Vaikka maaherran päätöksessä ei mainita erikseen syytä viranmenetykselle, voidaan osallisuus kolariin nähdä merkittävänä virkarikoksena, joka perustui poliisiasetuksen 28 §:n.⁷⁶

Johtopäätökset

Poliisirikokset olivat ja ovat herkkä tutkimusaihe. Oli mahdollista, että molempien juttujen aikaan kyseisten poliisien kollegat huomasivat poliisien rikkoneen lakia, mutta niihin ei ainakaan virallisesti puututtu. Vaikka kumpikaan tutkimuksessa esitetyistä poliiseista ei joutunut vastuuseen rikkeistä/rikoksista, joiden kohteena tai tapahtumapaikkana oli anniskeluravintola, voidaan näin

jälkikäteen kuitenkin huomata heidän rikkoneen useampaa lakia tai pykälää. Se, että he eivät joutuneet vastuuseen kyseisistä teoista heijasti 1930-luvulla ja vielä pitkään jatkuneesta ilmapiiristä, joka oli syntynyt sisällissodan jälkeen ja jota muun muassa kieltolaki oli entisestään hankaloittanut.

Poliittisesti kahtia jakaantuneessa maassa ei välttytty yhteenotoilta tai poliittisilta selkkauksilta sodan jälkeen, jota Sampon tapaus heijasti selkeästi. Poliisimestari Simojoen mahdollinen yritys vaikeuttaa työväenravintolan toimintaa heijasteli hänen omaa oikeistolaista maailmankuvaansa eikä hän pelännyt käyttä omaa asemaansa saavuttaakseen tavoitteensa. Alkoholiliike oli kuitenkin tässä tapauksessa tasa-arvoistava elin, joka tutki asian huolellisesti eikä luottanut Simojoen väitteisiin. Kenties tapaus toimi opetuksena myös poliisimestarille, koska hän ei ainakaan aineiston perusteella pyrkinyt puuttumaan ravintoloiden toimintaan enempää.

Tapaus Rosendahl oli mahdollisesti osoitus poliisien solidaarisuudesta toisiaan kohtaan tai kenties ravintoloitsija Kurki ei maininnut virkapukuista poliisia kuulusteluissaan. Hänet kuitenkin mainittiin todistajien lausunnoissa, mutta sillä ei ollut minkäänlaista vaikutusta esimerkiksi Kurjen saamaan raastuvanoikeuden tuomioon. Mutta todennäköisesti se vaikutti Alkoholiliikkeen päätöksentekoon, sillä se jätti ravintola Rosendahlin tuomitsematta esimerkiksi anniskeluoikeuksien väliaikaiseen menettämiseen. On vaikea arvioida, miten yleistä nimismies Katajan tyyppinen käytös oli. On kuitenkin tärkeää pohtia sitä, että vastaavanlaista käytöstä varmasti tapahtui. Poliisien tiedetään rikkoneen tai kiertäneen esimerkiksi kieltolakia siinä missä tavallisten kansalaisten. Oli täysin mahdollista, että nimismies Kataja oli jo aikaisemmin syylistynyt esimerkiksi kieltolain vastaisiin tekoihin mutta ei ollut koskaan jäänyt niistä kiinni. Oli myös täysin mahdollista, että Rosendahlin tapahtuma oli hänen ensimmäinen kertansa ja oli huonoa tuuria, että ura päättyi surulliseen onnettomuuteen, joka olisi ollut täysin estettävissä.

¹ Tämän lain noudattamisen valvonta kuuluu sosiaaliministeriölle ja sen alaisille tarkastajille, sille tarkastajalle, joka on mainittu 16§:ssä, sekä maaherroille ja poliisiviranomaisille, niin kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Merivartioston ja tullilaitoksen valvontatehtävistä sekä väkijuomaliikkeen terveydenhuollollisesta silmälläpidosta säädetään erikseen. Laki Väkiuomista 45/1932 53§.

² Laki Väkiuomista 1932 80§.

³ Marko Viitanen, *Poliisin rikokset. Tutkimus poliisirikoksen kuvasta* (Edita Prima Oy: Helsinki, 2007), 188.

⁴ Ilkka Levä, *Kansallisvaltion teräsmiehestä valtakunnan sovittelijaksi: Poliisikulttuurin psykohistorialliset solmukohdat 1930–1990* (SKS, 2008), 16.

⁵ Katso esim. Kustaa H. J. Vilksen, Neljä ruumista (Teos, 2009).

⁶ Viitanen, Poliisin rikokset, 188.

⁷ Oikeusministeriön www-sivu, rikosoikeus <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeus> viitattu 14.10.2024.

⁸ Katso esim. Essi Saarikkomäki, ”Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta,” *Kriminologia*, no. 1 (2021), <https://kriminologia.journal.fi/article/view/109018> viitattu 14.10.2024.

⁹ Katso esim. Jonna Pulkkinen, *Kieltolaki. Kielletyn viinan historia Suomessa* (Helsinki, Minerva-kustannus, 2015).

¹⁰ Julia Jansson, ”Lahjomaton, vakaa, kykenevä ja valistunut. Poliisikoulutuksen vaiheet pystymetsästä korkeakouluun,” teoksessa *Muodollisesti pätevä? Poliisikoulutus itsenäisessä Suomessa*, kirjoittaneet Julia Jansson, Markus Kari, Ilja Kokkonen ja Aura Kostiaainen, (Poliisiammattikorkeakoulu, 2018) 47.

¹¹ Katso esim. Henri Kärki, *Provosoiko poliisi?: tutkimus provosoinnilla bankitusta voimankäytön näennäisoikeudesta* (Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere, 2020) ja Toivonen Tero, *Poliisien tekemät rikokset – normien valvojat normien rikkojina*, (pro-gradu, Tampereen yliopisto, 2006).

¹² Philip M. Stinson, ”Police Crime: The Criminal Behavior of Sworn Law Enforcement Officers,” *Criminal Justice Faculty Publications* no. 37 (2015), https://scholarworks.bgsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=crim_just_pub, viitattu 2.9.2024.

¹³ Kane, Robert J., and Michael D. White., ”Bad Cops: A Study of Career-Ending Misconduct among New York City Police Officers,” *Criminology & Public Policy* No. 8, (2009): 37–69.

¹⁴ Philip M. Stinson, John Liederbach, Steven L. Brewer, and Natalie Erin Todak, ”Drink, Drive, Go to Jail? A Study of Police Officers Arrested for Drunk Driving,” *Journal of Crime and Justice*, (2013): 1–21; Korruptiotutkimus: <https://www.nyc.gov/site/ccpc/index.page>, viitattu 2.9.2024.

¹⁵ Päivi Eriksson ja Katri Koistinen, *Monenlainen tapaustutkimus* (Kuluttajatutkimuskeskus 2014), 4.

¹⁶ Eriksson ja Koistinen, Monenlainen tapaustutkimus, 5, 15–16.

¹⁷ Jansson, Lahjomaton, vakaa, kykenevä ja valistunut, 77.

¹⁸ Mutta myös muualla, kuten selviää poliisin toimintaa poliittisesti epävakaina aikoina tutkineen historiantutkija Tuija Hietaniemi teoksesta *Lain vartiosta. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948* (1992).

¹⁹ Risto Alapuro, ”Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toisen maailmansotaan,” teoksessa *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, toim. Tapani Valkonen, Risto Alapuro, Matti Alastalo, Riitta Jallinoja, Tom Sanlund (WSOY: Juva, 1980), 39–40

²⁰ Vesa Vares, *Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvellen. Turun poliisi 1918–2016* (Newprint Oy: Turku, 2016), 124, 127–128.

²¹ Jansson, Lahjomaton, vakaa, kykenevä ja valistunut, 77.

²² Vesa Vares, *Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvellen*, 36–39.

²³ Martti Häikiö, *Alkon historia* (Otava: Keuruu 2007), 64–65.

²⁴ Merja Sillanpää, *Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla* (SKS: Helsinki, 2002) 55–57.

²⁵ Vesa Vares, *Maakuntaa ja yhteiskuntaa palvellen*, 87–90.

²⁶ Poliisimuseo www-sivut, 1930-luku: Laittomuuksia ja väkivaltaa <https://www.poliisi100.fi/1930-luku>, viitattu 21.8.2024 1930-luku. Katso myös Rauno Sintonen, *Virantoimituksessa surmatut poliisimiehet Helsingissä 1917–1982*, (Tutkielma oikeustieteen kandidaatin tutkintoa varten, Helsingin yliopisto, 1983).

²⁷ Sillanpää, Säännöstelty huvi, 55–57.

²⁸ Häikiö, Alkon historia, 83.

²⁹ Jorma Simpura, *Vapaan Viinan aika 50 vuotta suomalaista alkoholipolitiikkaa* (Kirjayhtymä: Helsinki, 1982) 150.

³⁰ Anniskelu oikeusasiakirjat Ha:26 26.1.1934, Sampo. Kansallisarkisto.

³¹ Anniskelu oikeusluokkia oli tuolloin yhteensä neljä: A eli täydet anniskelu oikeudet, B1 – kaikki alle 21 painoprosenttia sisältävät juomat sekä valmiiksi sekoitetut grogit, B2 – valmiit sekoitukset, viini ja olut sekä C – olutoikeus. Simpura, Alkon historia, 118–119.

³² Anniskelu oikeusasiakirjat Ha:26 14.12.1932 Sampo. Kansallisarkisto

³³ Pentti Tuovinen, *Tuovisen Lista. Mitä he olivat miehään?* (Offsetpaino, L. Tuovinen Ky: Kuopio, 2014) 69–70.

³⁴ Jaakko, Pihlaja, Helsingin Sanomat <https://www.hs.fi/historia/art-2000010122318.html> viitattu 24.1.2025 (Historia, 25.1.2024).

³⁵ Anniskelu oikeusasiakirjat Ha:26 24.1.1934 Sampo, Kansallisarkisto.

³⁶ Anniskelu oikeusasiakirjat Ha:26 14.12.1932 Kansa, Kansallisarkisto. Päiviö Tommila, Ulla Ekman-Salokangas, Eeva-Liisa Aalto ja Raimo Salokangas (toim.), *Suomen lehdistön historia 7*. Hakuteos Savonlinna – Övermarks Tidning. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985 (Kustannuskiila: Jyväskylä, 1988), 365.

³⁷ Anniskelu oikeusasiakirjat Ha:26 30.1.1934 Sampo, Kansallisarkisto.

- ³⁸ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 1.2.1934 Sampo, Kansallisarkisto.
- ³⁹ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 5.4.1934 Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴⁰ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 14.12.1932 Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴¹ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 5.4.1934 Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴² Hallintoneuvoston pöytäkirjat 26.9.1934 2§, Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA).
- ⁴³ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 5.4.1934 Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴⁴ Eversti Vilhelm Sandman aloitti Alkoholiliikkeen tarkastajana lokakuussa 1933, oltuaan ensin Helsingin kunnallisena tarkastajana. Hän suoritti maan laajuisia tarkastuksia ja raportoi tuloksistaan Alkoholiliikkeelle. Alkoholiliikkeen Johtokunnan pöytäkirjat 3.10.1933 13§, Suomen elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA).
- ⁴⁵ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 päivämäärätön Sandmanin tarkastuskertomus keväältä 1934. Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴⁶ Paikallisojohtajat olivat Alkoholiliikkeen paikallisten myymälöiden esimies, jonka tehtäviin kuului myymälöiden valvonnan lisäksi ravintoloiden valvonta yhdessä kunnallisen tarkastajan kanssa. Simpura, Vapaan viinan aika, 148.
- ⁴⁷ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 päivämäärätön paikallisojohtajan ilmoitus keväältä 1934. Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴⁸ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:26 20.4.1934 Sampo, Kansallisarkisto.
- ⁴⁹ Tuovinen, Tuovisen lista, 3–5. Rosberg oli seuran jäsen vuodesta 1913 vuoteen 1947 ja Simojoki vuodesta 1939 vuoteen 1954. Tuovinen, Tuovisen lista, 23 ja 69.
- ⁵⁰ Asetus poliisitoimesta Suomessa 1925 28§.
- ⁵¹ Asetus poliisitoimesta Suomennä 1925 29§.
- ⁵² Suomen rikoslaki 1889 27 Luku 2§
- ⁵³ Suomen rikoslaki 1889 40 Luku 20§.
- ⁵⁴ Ensimmäisen luokan ravintolat oli määrätty sulkemaan ovensa klo 01.00.
- ⁵⁵ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:61 17.1.1933 Rosendahl, Kansallisarkisto.
- ⁵⁶ Asetus poliisitoimesta Suomessa 1925 7§ ja 16§.
- ⁵⁷ Tampereen raastuvanoikeuden pöytäkirja 17.1.1933 55§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁵⁸ Tampereen raastuvanoikeuden pöytäkirja 17.1.1933 55§ Liite b, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁵⁹ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:61 24.2.1933 Rosendahl, Kansallisarkisto.
- ⁶⁰ Tampereen raastuvanoikeuden pöytäkirja 17.1.1933 55§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁶¹ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:61 17.1.1933 Rosendahl, Kansallisarkisto.
- ⁶² Raastuvanoikeuden pöytäkirja 14.2.1933 233§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁶³ Raastuvanoikeuden pöytäkirja 14.2.1933 233§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁶⁴ Raastuvanoikeuden pöytäkirja 14.2.1933 233§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁶⁵ Raastuvanoikeuden pöytäkirja 14.2.1933 233§, Tampereen kaupunginarkisto.
- ⁶⁶ Halme oli saanut rangaistuksia ryöstöistä, petoksista, kieltolakirikoksista sekä ruumiinryöstöstä. Törkeä autohurjastelu aiheutti järkyttävän onnettomuuden Tampereella jouluaattona, *Aamulehti* 28.12.1932 No 350 s. 1, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1721111?page=1>
- ⁶⁷ Törkeä autohurjastelu aiheutti järkyttävän onnettomuuden Tampereella jouluaattona, *Aamulehti* 28.12.1932 No 350 s. 1, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1721111?page=1>
- ⁶⁸ Hämeen läänin maaherra vapautti Sääksmäen piirin nimismiehen Lauri Katajan toimestaan joulukuun lopulla. Jouluaattona tapahtunut onnettomuus joutuneen oikeuden käsiteltäväksi ensi viikolla, *Aamulehti* 29.12.1932 No 351 s. 3, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1721100?page=3>. Maaherran päätöksessä ei mainittu syytä virasta vapauttamiseen. Hämeen lääninhallituksen arkisto I, 28.12.1932, 3387, Päätös- ja kirjekonseptit I-osasto 3387–3389/130/1932, sidos 155.
- ⁶⁹ Jouluaattona tapahtuneen auto-onnettomuuden käsittely Tampereen raastuvanoikeudessa päättynyt, *Aamulehti* 14.1.1933 No 12 s. 1 ja 5, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1721064?page=1>
- ⁷⁰ Anniskelu-oikeusasiakirjat Ha:61 17.1.1933, Rosendahl, Kansallisarkisto.
- ⁷¹ Viitanen, Poliisin rikokset, 189.
- ⁷² Katso esimerkiksi Marita Pohls, *Viini, laulu ja taustajoukot: Hotelli- ja ravintolabien henkilökunnan historia* (Into: Porvoo, 2016) ja Pirjo Ovaskainen, ”Järjestys ravintolaelämään kieltolain jälkeen...”: *Ravintolaelinkeino ja anniskelukontrolli Tampereella, Kuopiossa ja Jyväskylässä 1932-1939* (Helsingin yliopisto, 2024).
- ⁷³ Asetus poliisitoimesta Suomessa 1925 6§.
- ⁷⁴ Tämä huomio perustuu Vesa Vareksen tutkimuksessa esiin tulleisiin rikkeisiin, joihin poliisit olivat syyllistyneet.
- ⁷⁵ Suomen rikoslaki 1889 5 Luku 2§.
- ⁷⁶ Milloin virkarikos on laadultaan törkeämpi, on maaherra oikeutettu pidättämään syytetyn virantoimituksesta sinä aikana, jona syyte on vireillä, menettämällä kaikki palkkaedut tai osan niistä. Asetus poliisitoimesta 1925 28§.